

شهر خلاق

مرتضی قورچی؛ دکتری
جغرافیای سیاسی، سرپرست
حوزه مشاورین مرکز مطالعات
و برنامه‌ریزی شهر تهران
mghurchi@yahoo.com

امروزه در بسیاری از مقالات و کتب منتشره در زمینه توسعه شهری و جهانی شدن به طور مکرر تأکید شده که قرن ۲۱، قرن شهری شدن جهان است. به تعبیر نظریه پردازانی همچون «مائل کاستلز» اقتصاد جهانی با تکیه بر تکنولوژی فناوری اطلاعات، توانست در نیمه پایانی قرن ۲۰ خود را به شکل کاملاً انعطاف پذیر و با تکیه بر مکان‌های شهری به عنوان گره شبکه‌ها در مقیاس جهانی باز تولید کند. نقش آفرینی شهرها در مقیاس اقتصاد جهانی به آنها ابعاد جدیدی بخشیده که عموماً به این نوع از شهرها، جهان‌شهر (Global City) یا شهر جهانی (World City) اطلاق می‌شود. در حقیقت شهرهای جهانی در چارچوب اقتصاد جهانی به عنوان گره شبکه‌ها به شدت با یکدیگر در رقابت هستند و هر یک سعی می‌کنند در ساختار سلسله مراتبی خود را ارتقا داده و فرصت‌های بیشتری را به سوی خود جذب کنند. به همین دلیل شهرها در شبکه شهرهای جهانی بازیگران جدیدی هستند که در عین همکاری برای انتقال تجارب توسعه شهری، رقیبان یکدیگر نیز هستند و همواره سعی می‌کنند با تکیه بر ابزار دیپلماسی شهری در تقویت نقش آفرینی خود در شبکه شهرهای جهانی از سایر مکان‌های شهری همتای خود پیشی بگیرند. در این میان حرکت به سوی اقتصاد خلاق و در نهایت کسب جایگاه شهر خلاق می‌تواند فرصت‌های بسیار مهمی را در تعاملات شهری به ویژه در عرصه‌های فراملی برای هر مکان شهری مهیا سازد. از نظر «جان رنه شورت»، یکی از صاحب‌نظران جغرافیای شهری، شهرها در سده ۲۱ تاکتیک‌های بیشماری را برای رقابت برمی‌گزینند و به نظر می‌رسد جذب نخبگان و استعداد‌های خلاق در میان اصحاب رسانه و سیاستمداران راهبردی عمومی است (شورت و یونگ، ۱۳۸۹: ۱۷۳).

«ریچارد فلوریدا»، متخصص مطالعات شهری در دانشگاه تورنتو جزو نظریه‌پردازان پیشگام در مورد شهرهای خلاق است که مفهوم نقش استعداد‌های خلاق را در ارتباط با توسعه اقتصادی شهر تشریح کرده است (همان).

نظریه سرمایه خلاق فلوریدا بیان می‌دارد افراد خلاق موجب قدرتمند شدن شهر و رشد اقتصادی ناحیه‌ای می‌شوند و این افراد مکان‌هایی را برای زندگی ترجیح می‌دهند که دارای ویژگی‌هایی نظیر خلاقیت و نوآوری، متنوع و تسامح باشد (Florida, 2005: 34).

بنابراین شهرها برای موفقیت در جهان امروز باید افراد بسیار خلاق را جذب و حفظ کنند. به اعتقاد فلوریدا، طبقه خلاق به دو گروه از مردم تقسیم می‌شوند؛ گروه نخست متشکل از «هسته فوق‌العاده خلاق» است که مشتمل بر طیف وسیعی از جمله دانشمندان، مهندسان، اساتید دانشگاهی، شاعران، رمان‌نویسان، هنرمندان، بازیگران، هنرپیشه‌ها، طراحان و معماران، نویسندگان آثار غیر داستانی، ویراستاران، شخصیت‌های فرهنگی، گروه مشاوران، محققان، تحلیل‌گران و سایر نخبگان است و گروه دوم شامل حرفه‌ای‌های خلاق است که در طیف وسیعی از صنایع دانش‌محور نظیر بخش‌های مدرن، خدمات مالی، خدمات بهداشتی و حقوقی و مدیریت تجاری کار می‌کنند. فلوریدا معتقد است گروه اول اشکال یا طرح‌های جدیدی را پدید می‌آورند که به سرعت قابل انتقال و بی‌نیازت مفیدند، در حالی که گروه دوم در حل مسایل خلاق درگیر هستند (Ibid: 34).

توصیه فلوریدا به حکومت‌های شهری در مورد ضرورت نوسازی اقتصادی با این سؤال آغاز می‌شود؛ در جهانی که مردم به شدت متحرک هستند، چرا و به چه دلیلی آنها تعدادی از شهرها را در مقایسه با سایر شهرها برای زندگی و کار انتخاب می‌کنند (Ibid: 33) سپس این نکته را یادآوری می‌کند که پروژه‌های نوسازی مراکز شهری و انگیزه‌های تجاری برای وسوسه کردن شرکت‌هایی مورد استفاده قرار می‌گیرد که نیازمند جذب افراد بسیار خلاق نیست. در مقابل، مردم مکان‌هایی را برای زندگی ترجیح می‌دهند که از خصایصی نظیر نوآوری، تنوع و تسامح فرهنگی برخوردار باشد.

امروزه شهرهایی همچون «اوزاکا»، و «تورنتو» که جزو شهرهای جهانی محسوب می‌شوند اقداماتی را برای رسیدن به شهر خلاق آغاز کرده‌اند. هم‌اکنون شهر جهانی تورنتو برنامه‌ای راهبردی در ۱۴ گام برای خود تهیه کرده که از سال ۲۰۰۶ در حال اجرا است (شورت و یونگ، ۱۳۸۹: ۱۸۵).

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت در عصر فضای جریان‌ها و ظهور شهرهای جهانی، حرکت به سوی شهرهای خلاق می‌تواند هر چه بیشتر فرصت‌ها را به سوی مکان‌های شهری جذب کرده و باعث توسعه شهرها شود. با چنین رویکردی این ویژه‌نامه به شهرهای خلاق اختصاص یافت تا ابعاد این موضوع کاملاً جدید هر چه بیشتر آشکار شود. از آنجایی که کلان‌شهر تهران در افق پیش رو و در اسناد توسعه‌ای خود همچون طرح جامع مصوب باید به شبکه شهرهای جهانی بپیوندد و خود به عنوان یک شهر جهانی در منطقه به نقش آفرینی بپردازد. از این رو ضروری است مباحثی همچون شهرهای خلاق هر چه بیشتر در جامعه علمی و پژوهشی مورد بحث و نقادی قرار گیرد. امید است این شماره از ویژه‌نامه بتواند اندکی از ویژگی‌ها و ضرورت شکل‌گیری شهرهای خلاق را در شبکه کلان‌شهرهای ایران و به ویژه برای برنامه‌های آینده کلانشهر تهران هر چه بیشتر آشکار سازد.

Reference list

- Florida, R. (2005). *Cities and Creative Class*, New York: Routledge.
- Short, J. R. & Yeong, H. K. (2008). *Cities and economies*. Translated from the English by Meshkini, A., Parviz, F., Gholami, A. and Mahdnejad, H. Tehran: Markaz-e Motaleati va Tahghighati-ye Shahrsazi. (Original work published in 2008)

فهرست منابع

- شورت، جان رنه و یونگ هیون، کیم. (۱۳۸۹). *شهرها و نظام‌های اقتصادی*، ترجمه: ابوالفضل مشکینی، فرهادپریز، علیرضا غلامی و حافظ مهدنژاد، تهران: انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی، وزارت مسکن و شهرسازی.